

Izveštaj o suhozidnim radionicama u Park šumi Marjan

U Splitu, lipanj, 2024.

DRUGI OTOK

Obrt za istraživanje, savjetovanje i proizvodnju filmova

vl. Filip Bubalo, Put Meja 7, Split, Gsm +385913181978

e-mail: bubalo.filip@gmail.com

OIB: 60416566702 IBAN: HR4323900011101079950, HPB

SAŽETAK

Predmet ovog izvještaja je pregled aktivnosti koje se drugu godinu zaredom održavaju u Park šumi Marjan u suradnji sa spliskim srednjim strukovnim školama u cilju učuvanja kulturnog krajolika Marjana

Općina: **Split (vlasnik parcela na kojima se obavljaju aktivnosti)**

Županija: **Splitsko-dalmatinska (izdavatelj dopuštenja za radove iz članka 144. Zakona o zaštiti prirode)**

Logistika i financiranje: **JU Park šuma Marjan**

Nadležne službe: **Upravni odjel za zaštitu okoliša, komunalne poslove i infrastrukturu, te Konzervatorski odjel u Splitu - Ministarstvo kulture RH**

Razdoblje provođenja aktivnosti: **ožujak/lipanj 2024**

Autor: **Filip Bubalo, prof. pov. / dipl. muzeolog**
nosioc dozvole za istraživanje i proučavanje nepokretnog kulturnog dobra

---

SADRŽAJ

- Uvod

  - Suhozidne radionice
    - Teorijski modul
    - Praktični modul

  - Evaluacija radionica

  - Provedba programa i evaluacija

  - Opća procjena radionice i osobnog sudjelovanja

  - Prijedlog smjernica za buduće radionice

  - Izjava o odgovornosti

  - Prilozi / fotografije radionica
-

UVOD

Nakon uspješno provedenih suhozidnih radionica tijekom 2023. g. na kojima su sudjelovali učenici Tehničke škola za strojarstvo i mehatroniku i Građevinsko-geodetske škole, zbog velikog interesa za nastavkom radionica, u dogovoru s JU PŠM, aktivnosti obnove suhozida na Marjanu, nastavljene su i u 2024.g. Kako je riječ o strukovnim školama, kojima je ova tematika bliska poput građevinskih tehničara, ove godine na radionicama obnove suhozida pridružili su se i učenici Škole za održivi razvoj, čime se cilj radionice poklopio sa školskim kurikulumom, s obzirom na to da ova škola provodi eksperimentalni program „tehničar održivog razvoja i gradnje“, čime se otvara mogućnost institucionalnog razvoja odnosno prijenosa umijeća gradnje suhozida kao nematerijalne baštine Republike Hrvatske ali i svjetske baštine pod patronatom UNESCO-a.

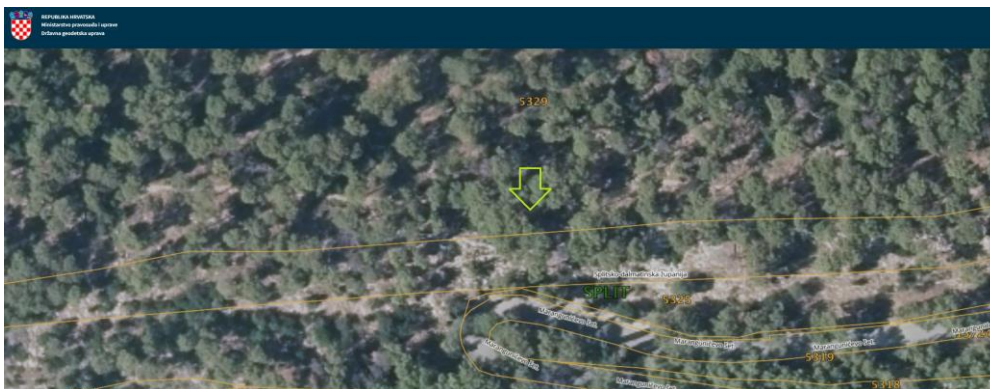
Predio odnosno lokacija Karinova krivina (donji dio staze Babe Marte) sada je već prepoznata kod učenika kao „učionica na otvorenom“ odnosno „suhozidni park“, te je već nakon par radionice jasno primijećen porast svijesti o važnosti očuvanja Park šume Marjan, pa i njihove angažiranosti u smislu očuvanja kulturnog krajolika Marjana, što je svakako bila ideja iza pokretanja ovih radionica.

SUHOZIDNE RADIONICE

- Teorijski modul

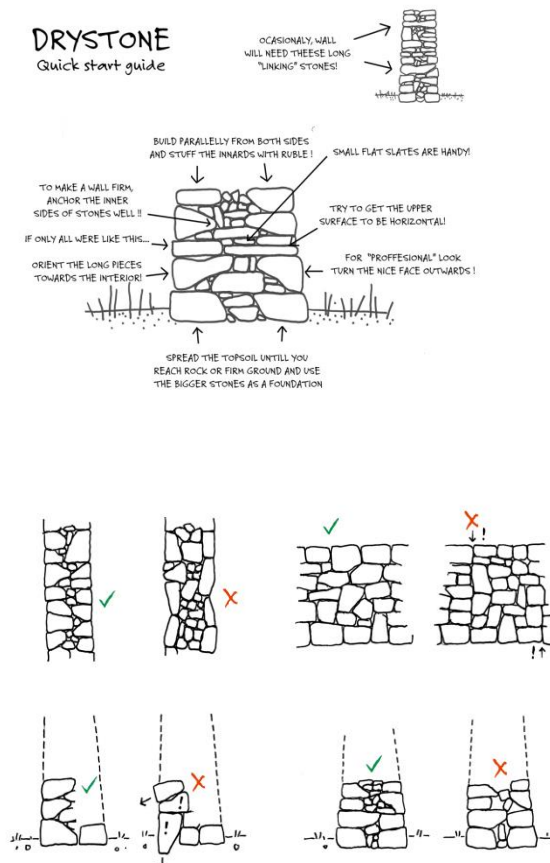
Početak ove godine započelo se s planiranjem suhozidnih radionica na području Park Šume Marjan, koje su se potom provodile na lokaciji Karinova krivina, na česticama u vlasništvu Grada Split (k.č. 5325 i 5328). Program edukacija je podijeljen u dva modula: teorijski i praktični. Kroz teorijski dio, učenike se nastojalo upoznati s osnovnim elementima tradicijske arhitekture, geološkoj uvjetovanosti iste, rasprostranjenosti i tipologiji vernakularne arhitekture. Uz pojmove zaštite, očuvanja i interpretacije prirodne i kulturne baštine, učenike se osvještava o održivom razvoju, očuvanjem okoliša i korelaciji između tradicijske i moderne arhitekture, ali izazovima koji su pred svima nama nastali kao posljedica klimatskih promjena. Naglasak je naravno stavljen na elementima kulturne baštine na području Park šume Marjan, povijesnim slojevima, neolitičkim nalazištima, antičkoj povijesti preko srednjeg vijeka do transformacije Marjana iz agrikulturnog područja u ono što je danas-zaštićena Park šuma s nizom sadržaja za stanovnike Splita ali i sve veći broj turista koji otkrivaju ljepote Marjana. Predavanja su dijelom organizirana u prostorijama škola te je svako prilagođeno njihovim interesnim sferama i kurikulumima, ili na terenu u „učionici na otvorenom“ s ciljem povećanja svijesti o suhozidnoj baštini, razlici između materijalne i nematerijalne baštine, koja čine sastavni dio kulturnog krajolika poluotoka Marjan (zaštićen kao cjelina/nepokretno kulturno dobro 2014.g.)

Učionica na otvorenom – „lokacija održavanja suhozidnih radionica“

- Praktični modul

Na radionicama je sudjelovalo preko 150 učenika triju srednjih strukovnih škola strukovnih škola zajedno s njihovim mentorima/profesorima i to iz Tehničko-obrtničke škole, Građevinsko-geodetske škole te Škole za dizajn, grafiku i održivi razvoj. Edukativne suhozidne radionice koje su tijekom travnja, svibnja i lipnja održavale u Park šumi Marjan, bile su prvenstveno namijenjene učenicima kako bi se upoznali s povijesnim korištenje krajolika, kako bi razvili svijest o suhozidnoj baštini i tradicijskoj arhitekturi kao segmentu koji je donedavno bio zapostavljen, te kako bi se upoznali sa samom vještinom gradnje suhozida – nematerijalnom baštinom Republike Hrvatske.

Upravo kroz taj praktični dio, učenici su stekli osnovna znanja o materijalima korištenim u podizanju suhozidnih ograda i podzida na Marjanu (kamen vapnenac), te osnovnim pravilima pri gradnji istih, te tako stekli prva iskustava u gradnji suhozida. Pri tom su upoznati i s osnovnim alatima koji se koriste pri izgradnji suhozida, njihovo sigurno korištenje i pravilna upotreba s obzirom na pojedinačne zadatke. Za potrebe „prvih koraka“ u obnovi suhozida odabrana je tipičan ogradni zid odnosno dvostruki suhozid, koji je uz podzide najrasprostranjeniji tip zida na području Marjana. Ovakav tip zida nudi mogućnost sudjelovanja više učenika na jednoj lokaciji, po jedna grupa sa svake strane dok ostali sudjeluju u donošenju ispune za središnji dio zida. Na donjem dijelu parcele, jedan „divlji prolaz“ je zatvoren, te je uređen (uzidan) i otvoren novi prolaz koji omogućuje normalnu prohodnost i koji se veže na postojeće i markirane puteve, pa su tako učenici sudjelovali u oblikovanju krajolika na jedan zahtjevniji način. Na takvim zadacima i općenito, kod učenika se razvija timski rad, razvija svijest o volontiranju, poštivanju stručnih smjernica i očuvanju jedne tradicije, koja je zbog nedostatka prijenosa znanja, jako ugrožena.

Prije

Poslije

Zbog toga su se učenici upoznali i s načinom očuvanja ove vrste baštine kroz razne volonterske projekte koji se već 20 godina provode u RH, ali i šire, jer osim što je vještina gradnje suhozida zaštićena kao nematerijalno kulturno dobro u Republici Hrvatskoj, ova vještina je i pod patronatom UNESCO-a, kao svjetska nematerijalna baština. Ovogodišnji Dan Marjana iskorišten je kako bi se radionice suhozide na Marjanu prikazale široj javnosti, te je provedena otvorena suhozidna radionica.

Provedba programa i evaluacija

EVALUACIJA RADIONICA

U svrhu povezivanja suhozidnih radionica s izvanškolskim aktivnostima odnosno usklađivanja s kurikulumom, mentorima/predstavnicima svake škole upućen je kratki upitnik kako bi se definiralo i kasnije evaluiralo provedene aktivnosti. S obzirom na to da je na radionicama ukupno sudjelovalo nešto manje od dvjestotinjak djece, prema rezultatima i ocjenama možemo zaključiti da su učenici ali i mentori više nego zadovoljni s format radionica te da se model, lokacija i oblik suradnje s školama kao i s JU Park šumom Marjan treba zadržati, te čak i proširiti. O tome kao i u drugim pitanjima, treba donijeti konsenzus između svih dionika, odnosno sazvati jedan zajednički sastanak na kojem bi se definirala daljnja suradnja i eventualno stvaranje pravnog oblika u kojem bi se sudjelovanje učenika odnosno volontiranja na nekim način bodovalo i priznavalo kod primjerice natjecanja za stipendiju Grada Splita. U nastavku prilažem tablični prikaz polaznika i evaluacije Građevinsko-geodetske škole, koja je svojim programom najbliža zacrtanim ciljevima radionica i najozbiljniji je kandidat za uspostavu trajnog oblika suradnje na obnovi suhozida na Marjanu. Uz inicijativu nastavnice Darije Čerdić-Vukušić snimljena je i reportaža o svemu navedenom za emisiju Hrvatska danas na programu HRT4.

Škola	Mentori / nastavnici	Broj polaznika
<i>Škola za dizajn, grafiku i održivu gradnju (učenici graditeljskih zanimanja)</i>	Darija Čerdić-Vukušić, Zdravko Bonić, Alemka Babić, Leo Pisac, Marin Baković, Sanja Vondra, Silvije Puljić	105
<i>Graditeljsko-geodetska škola</i>	Vanja Perišin-Čorić, Katarina Fenrich, Ivana Fredotović	88
<i>Tehnička škola za Mehanotroniku i strojarstvo</i>	Mirjana Kamber, Nataša Marić	8

OPĆA PROCJENA RADIONICE I OSOBNOG SUDJELOVANJA (Graditeljsko – geodetska škola)

Kako procjenjujete radionicu u cjelini?	5
Da li je radionica ispunila vaša očekivanja?	4,9
Koliko ste zadovoljni organizacijom radionice?	5
Atmosfera u grupi bila je:	4,7
Procijenite svoju osobnu uključenost	4,9
Procijenite svoje zadovoljstvo sudjelovanjem u programu	4,4

Objave na društvenim mrežama: https://www.instagram.com/ggts_split/

Prijedlog smjernica za nastavak radionica i obnovu suhozida na Marjanu

S obzirom na bogatstvo i raznolikost pojava oblika tradicijske arhitekture na teritoriju pod upravljanjem JU Park šume Marjan, od onih najjednostavnijih do malenih sklopova (pojata i sl.) i građevina od povijesne važnosti (kuća Babe Marte) potrebno je napraviti popis svih suhozidnih struktura na cijelom Marjanu, kako bi se moglo utvrditi brojnost, stanje i kategorije prema kojima bi se sistematično pristupilo obnovi suhozida. Prema kvalifikaciji također bi se moglo zonsko odrediti, koji su zahvati na obnovi primijenjeni volonterskim radionicama, učeničkim ili profesionalnim, a koji zahtijevaju projekte i mehanizaciju. Nadalje, pažnju i planiranje aktivnosti treba koordinirati s djelatnicima JU koji su svakodnevno na terenu, kako bi se detektiralo suhozide, kamene konstrukcije poput pojata koji su u neposrednoj blizini posjetiteljske infrastrukture, te narušavaju dojam uređenosti. Riječ je o završecima suhozidova, koji ne predstavljaju velike zahvate, te bi ih u nekoj daljnjoj projekciji mogu sanirati samostalno i djelatnici JU, nakon završene adekvatne obuke. Tako da se velika većina poslova odnosi na suhozide (ogradne zidove) na parcelama uz frekventne puteve kojima se svakodnevno služe posjetitelji i kojima prijeti urušavanje, odnosno predstavljaju realnu opasnost za posjetitelje Park šume Marjan i takve bi se trebalo najprije urediti.

Nadalje, u protekle dvije godine održavanja sudjelovalo je samo dvoje djelatnika JUPŠM, i to najviše g. Ante Kodžoman. Angažman i znanje g. Kodžomana je za svaku pohvalu pošto je na većini radionica sudjelovao i u svim zakazanim terminima omogućio potrebni alat, a što je najvažnije posjeduje znanje i vještinu o gradnji tako da i samostalno može voditi radionice obnove suhozida. No, g. Kodžoman ima široku lepezu poslova, stoga je za nekakvo dugoročno planiranje odnosno održavanje elemenata kulturnog krajolika na Marjanu, potreban veći angažman djelatnika JU. Pri tom mislim na uspostavu jedna manje grupe obučениh djelatnika JU koji bi u konačnici samostalno, kada je za iskaže potreba obnavljali suhozide na Marjanu u svojim redovitim ophodnjama ili učestvovali i pomagali kada su u pitanju volonterske aktivnosti. S obzirom na iskustvo stečeno izvan granice Hrvatske, držim da takav pristup odgovorna i to baš u područjima i krajolicima koji

su pod nekom vrstom zaštite, a i hrvatski nacionalni parkovi i parkovi prirode (Telašćica i Vransko jezero) imaju programe za suhozidare i svake godine provode se volonterski kampovi. Samo kada se tako oformi služba unutar JUPŠM, može se računati na kontinuirano praćenje i obnovu suhozidnih struktura kao sastavnom elementu zaštićenog kulturnog krajolika Park šume Marjan. Upravo takav pristup povijesnim prostorima, a ne samo pojedinačnim objektima, posljednjih desetljeća postao je poželjan oblik istraživanja i oblik zaštite prirodnih i kulturnih krajolika s obzirom na to da je Republika Hrvatska potpisnica Europske konvencije o krajobrazima (NN MU 12/02), a mjere proizašle iz konvencije “sprječavaju neželjene promjene, narušavanje ili uništavanje značajnih i karakterističnih obilježja krajobraza i kulturnih vrijednosti...”, jasno određuju kako ovakve vrijedne krajobraze treba tretirati.

IZJAVA O ODGOVORNOSTI

Ovaj izvještaj izrađen je na temelju mojih specijalističkih znanja u domeni očuvanja suhozidne baštine, 20-godišnjeg iskustva u istraživanju, zaštiti i prakticiranju umijeća suhozidne gradnje, te u skladu s dopuštenjem za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara članka 2. stavka 1. točke 1. Pravilnika o uvjetima fizičke i pravne osobe i to u istraživanje i proučavanja nepokretnog kulturnog dobra, a pridržavajući se pritom odredbi važećih zakona, pravilnika te svih ostalih propisa RH.

Splitu, 7. lipanj, 2024. godine

Izradio: prof.pov. /dipl.muz. Filip Bubalo
Drugi otok – obrt za istraživanje i savjetovanje

Filip Bubalo